

Tartalom: Reminiscentiák 1837ről, (Árokalyi) 183 l. A' Riot Act. (0.) 189 l. Literatúrui Jelentés, (Szerkesztőség.) 190. l.

Reminiscentiák 1837ről.

Második cikkely.

I.

Kiindulás Sz. Györgyről. — Átszálás az Olton. — Egy kedvesapongás az erdélyi folyamokról. — Egy történet a' Kanahán földén. — Eresztevény. — Népmondák. — Várhely, székely bánnya vár' romjaival. — Innepéiyes beérkezés Kovásznára. — Szükséges ismeretek Kovásznáról. — Az oláh rácza ritka szépségü hölgyeivel. — Savanyú vizei. — Pokol sár. — Kovásznai csillagrendszer. — A' párviadalnak egy eredeti neme. — Nyelvsajátságok orbai székbe. — Erdölés, sziszke faluk. — Egy váratlan ismeretség, melly vérontás nélkül is jól végződik.

Meg van némelykor az a' dicséretes szokásom, hogy szigorú számadásra szólítom föl enmagamat; nem valami titusi, hanem olyan közöpséges magyar számadás, vagy jobban mondva számoltatás ez, 's éppen azért ha nem tizenkétszer, de jó lélekkel állíthatom, hogy legalább egyszer kétszer megtörténik évenként. No ha magyar hazánkba nagy jószágok nagy sumákat hoznak bé, 's ezekről néhol rendszeres számadások vitetnek, nem valami anyagi, 's így bölcshez illetlen számadás ez, minőt a' többszer factoraival, 's a' fukar adóssaival tart; mert négy szem között mondva, fortuna ő asszonyosága néhány szellő könnyedségü édes emléken kívül az Árokalyi névhez egyebet a' szép uradalomból

nem ragasztott. Csupa lélekbe járó számolás tehát az, mi minden számolások között egyedül jutott irigylendő részébe azoknak, kik nálunk magokat tudományos pályára, 's ezzel együtt járó rozsa (tövis) koszoru jutalomra reászánják. Illy alkalommal minő dolgokon jártatom eszemet, 's minő számadásra szorítom enmagamat, töstént számolok a' tisztelt olvasónak. Ha valamit, mit teendő valék elmulasztottam, felfogadom, hogy a' legelső kedvező alkalmat (kedvezőt mondok) használandom teljesítésére annak, mit tán több év előtt kell vala teljesítenem. Ha hibáim lapjára fordítok, úgy teszek mint mások, kik asszonytól születtek, vagy a' körülményekbe, vagy az emberek rosszaságába, vagy éppen az érthetetlen sorsba keresem okait — vagy ha arczaim égő pirossága elárulja érzem kábaságát, úgy teszek mint mások, a' nagylelkűt játszom, 's megbocsátok enmagamnak. És végre ha egy kis érdemecskére találok az év vagy holnap' számoló könyvébe — milly öntettségű mulatok ezen cikkelynél, millyen con amore olvasom. a' fényes tettnek minden sorát ismét meg ismét keresztül, míg szemeim sugárait magokat a' betüket is szinte elkoztatják, minő arczezal tekintek a' tükörbe, azt ha nyájas olvasó! hátam megé lopózva a' nyílt tükörbe láthatnád, nem kéne neked más mulatság — szintűgy mint magamnak sem ha tégedet egyszer, e' begyeskedő munkán rajta kapnálak, 's a' t. Illyetén 's más rokon számolatokkal tépelődém egy duz-

zadt, savanyu képü novemberi napon, a' midőn évi számadásom egyik lapján az elmulasztott, elhalogatott tárgyak közt egy hármás vörös keresztel jegyzett számra bukkantam. Nálam a' kereszt nem halálnak, nem a' multnak, hanem a' jövődönnek jelképe 's teendőim jegyzőkönyvébe az az értelme van, a' mi az „urgentissime“ szónak a' hivatalos leveleken. Meglepetve láttam, hogy a' vége felé siető évből alig van annyi időm, hogy a' reminiscenciákra nézve tett ígéretemnek a' Társalkodó' szerkesztősége, 's az érdekes közönség előtt eleget tessek. „Ne ígérj többet, mint a' mennyit megtarthatsz“ ezt szokta apám mondani, „de ha egyszer szavadat adtad,“ tevé hozzá, „embere légy paroládnak.“ Ezen szavak valának az őslakmester gerendájába, anyám imádságos könyvébe, 's a' nagy váradi kiadásu bibliába is motokép irva, 's mind a' mellett hogy in praxi bölcsömen kezdve azon korig, mikor az évek' havát kaponyánkról a' legforróbb canicula se olvasztja le többé, kevés példáját láttam ennek a' cselekvő életben, a' dicső ősök példájára nagyon sokat tartok ezen aranymondásról, 's ha tetteim nem legfényesebb jelét adták is, annak oka egyenesen vérembe van, 's ezt szüléimtől örököltem, kik azt ismét szüléiktől, 's ezek ismét ősöiktől kapták, kik azt épen scythiából hozták. Ezt a' sok száz éveken át korunkba 's bizonyos adagokba vérünkbe szivárgott természetet divatos szóval kényelmeskedésnek hívják, mellynek ikertestvérei a' halogatás, késedelmeskedés, 's vakon született gyermekei a' hátra- 's az elmaradás mindenben, kicsinekben úgy mint a' legnagyobbakban. E' cikkely hosszas elkészését tehát szíves olvasó! az ázsiából keletkezett eredendő bűn rovására, megjelenését pedig egyedül jobb részemnek tulajdonítsd, melly ha későre is, de végre kivágja magát a' sárból, 's szavának áll. — Illy előzmények után, míg az időből ki nem fogynánk 's vele az olvasó türelme is 's

hite az Árokalyi névben, mellyre megvalom mint jó ősi clenodiumra nagyon sokat tartok, meg nem rendülne, ezennel a' Nemzeti Társalkodó, kevés de buzgó olvasói, 's ha vele meg nem sérténém, a' nagy érdemü szemleirő szerénynyájás tribunálja eleibe vezetem reminiscenciáim végső cikkelyét is.

Sepsi Szt. Györgyön, a' Sepsi nevet viselő szék, fővárossába maradtam el a' nyájas olvasótól, 's az olvasó én tölem. A' dolog rendje 's az illendőség kívánja, hogy ott kezdjük sétaútazásunkat, a' hol végeztük. Sziveskedjél nyájas olvasó karodat nyújtani! induljunk!

Kik a' kisTükört, 's az újabbkorba Benigni úr emberi- ergo gyarló kézzel irt földismertető munkáit olvasták, annyival inkább kik testi szemikkel látták, tudni fogják, mikép Erdély' térföldjei közt a' háromszéki tér szélességre 's hosszra a' legelső helyet érdemli. Sepsi széknek azon része, melly az Ölt mellett, a' Csíkből levonuló két hegy képezte szűk völgybe fekszik, a' nagy téren kívül esik, a' fekete erdőséggel, 's Miklósvar székkel együtt nyugotra. Az a' hegygerincz, melly a' nagy tóret Sepsi széktől elválasztja, Fotos, Martonos, és Angyalosnál megszakadván, alig észrevehető hajlásokban Killény Réty, Sz. Iván, Laborfalva 'sa't. közt lassanként a' nagy térbe simul bé; éppen ezen hegység konyulásaiból áll azon közbelső tér, melly az Ölt völgyöt a' nagy térrel kapcsolatba hozza, 's ritka termékenységeért Sz. Györgyhöz tartozó részét sz. györgyi kanahánnak nevezik. Sz. Györgyről a' csinált országút Uzon felé nyúlik keleti vonalban, hol ismét össze ér a' nagy országúttal, melly Brassó felől a' nagy tér szívéen egy fő vonalban északnyugot irányban mintegy 8 mértföldöt

basít keresztül; az északkeleti út is elég jó helyenként a Kárpátok alatt a Fekete-úgy tulsó partján. De a ki Sz. Györgyről a nagy tér felé siet, az a kanahántér' rövidebb útját választja.

1837ben a tartós 's mindegyre roppant tömegekben leszakadó záporok miatt a gyaloglás Háromszéken felette kellemetlen, a szekeren utazás pedig kivált a mellékutakon veszélyes volt. Sz. Györgynél a hídkörüli töltéseket, 's magát az alkalmas erősségű hidat is annyira megrongálta a mindegyre felduzzadó 's medréből kicsapó Ólt, hogy a ki alig egy két öl szélességű úton, szakadó partok, bizonytalan mélységű árkok közt, a mérgesen keringő Ólt' habjai felett hintázó, 's minden lépten recsegő hidak felett lelkenyugalmát 's kényelmét szekérébe úgy megtudá őrizni, mint otthoni csiga lábokon forgó karosszékébe, azt karjaim közé szoritom 's ezt mondom neki a hízogó költővel „tu Marcellus eris.“

„Erdély hazánkban bizonyosan nagyobb azok' száma, kik a zsidó igék hajtogatásának módját ismerik, azokénál, kik a vízszabályozási eszmékről csak némi fogalommal is birnak — azt pedig, hogy valaki a dolog practicumába jár-tas lenne, még azok se erősítik, kik nálunk, mint másutt, a sokattudó szerepét szeretik játszani. A mi kicsit egy 's más e tárgyba tanulhatott, azt egyedül gr. Széchenyinek, 's utána az Athenaeumnak köszönhetjük. Ezen tudatlanságból következik, hogy nálunk a folya-mok ott ásnak medret a hol tetszik, duának, rontanak, szagatnak kivált nagyon vizes évek-be, vidékek drága termékeit seprik el, falukat kergetnek ki békés nyugalomból, egy szóval: hogy a legtvénytelenebb 's kicsapongóbb é-letet folytatják, minőt csak folytathat az, mi előintézetek, szabályok, 's készültek által nem korlátoltatik kártékonyságában. Én erős hit-tel vagyok meggyőződve a felől, hogy az a kár, a mit a Maros 1837ben Topliczától Lugosig

tett a körülte fekvő róna földéken, megbecsülve, akkora summát ütne ki, hogy vele az Ólt' folyását könnyűszerüleg lehetne 10—20 mértföld-en át szabályozni — 's megfordítva az erdélyi folyamok okoztak kár' költségén, a Marost leg-alább Marosújváron alól ártalmatlanná, 's a hajózásra alkalmasbá lehetne tenni. Így, a mint most áll a dolog, nálunk évenként minden fo-lyam iszonyu summákat érő, mondhatni már kész termékeket pusztít el; vagy a medrek' vál-tozásával nagy darab határokat kövecscsel úgy meg hord, hogy a növényi élet' működése több évekre elfojlódik vagy megsilányul. Történik u-gyan kevés munka évenként az egy Marostisz-tításában a sóhajózás' könnyítéséért; de miből áll az? Egy mérnök megjelenik évenként az Új-vár 's Déva közti vonalon; kézi munkást kap a mennyire szüksége van, de erömívi készültek, 's főleg pénz hiánya miatt (mert a hazai kincs-tár ha egyéb semmi költsége se volna is, a Ma-ros szabályozási költségeit bajoson állhatná ki), nem képes a mérnök úr 30 év alatt annyit építeni, a mennyit a folyam egyszeri földuzza-dása, 's kicsapása szokott elrontani; busult szív-vel teszi el az öt hat havi napidíjt, 's vissza-megy télire a fővárosba, tavasszal hasonló sike-rű munkáját újból elkezdendő. Hazánk más vi-dékein ennyi sem történik. Ha egy falut, vagy az uraság egyik jövedelmes kaszállóját, malmát az ár végveszéllyel fenyegeti, ki megy a vár-megye' ereje, megkészi az új csatornát, vagy a több száz ölnyi töltést, egy kr. költség nél-kül az igaz, de ezzel a víz' ereje nincs meg-törve, mert szabálytalan lévén forrásától kezd-ve, más utat tör magának, más falut vagy mal-mot választ dűhe' ezéljaul, 's a dolog csak ott áll, hol kezdetben állott. Megesik, hogy a nagy munkával készült gát vagy töltés, az istenenki-vül senki se ügyelvén reá, ismét elszakad egy új ár' dühöngése alatt, 's ekkor ismét a régi rosz kerül elé. Ezelőtt tíz évvel egy ismere-

tes vidékbe fordulván meg, az ottani folyamat K. falun — melynek addig köllöközepén folyt — egy hatalmas töltésgát által messze kívül vezetve láttam, egy megyei erővel vágott csatorna segedelmével; a' régi meder, pusztá és kietlen, több ezer ölnyi hosszú helyen, ott maradozott büzhött tócsákkal, zöldellő hinárral, 's legalább araszvastag kövecscsel borítva, hevert haszon nélkül, békák kuruttyoltak, 's vizi madarak tanyáztak körülte — túl egy ehhez hasonló terjedelmű földet, mivel szántóföldekből ki szakítva, a' folyam' medre foglalt el, melly ott ismét tetszése szerint szakított, rontott, 's gyakorolta hol jobbra, hol balra a' parti jogot (jus alluvionis). Később egy pár évvel egy föl dagadott ár billentett a' töltésgáton, a' folyam régi árkába zuhant vissza, 's az új — igen az új ott maradt. Azóta mi történt nem tudom. Így gyakorolják nálunk a' kényökre hagyott elemek hatalmukat, ha az emberi erő, 's ész által engedelmességre nem hajtatnak — mert az emberi erőnek 's észnek az isten mindent hatalma alá vetett, csak ott, a' hol kell, tudja hasznát venni.“

„A' hazai folyamok közt, rakoncátlanság, 's ki hágasokba nincs egy is, mellyet az Ólt-hoz lehetne hasonlítani. Képmássa ez egy szilaj vásott, kényéire hocsátott úrficskának, ki mellett a' nevelő csak divatból figuráz, 's kit soha sem lévén szabad még kemény szóval sem, annyival inkább virgással az illendőség' korlátiba kényszeríteni, utoljára mindent legázol, mi útjába hág, végre bölcs szüléinek is, nyakokra hág, 's nekik ezer (méltó) keserveket okoz. Ennek fő oka az, hogy az Ólt folyamútja mindennütt havasok alatt viszen egész Oláhországig, minden mértföld távulságra egy egy havasi sebes rohanásu folyamat vesz bé medrében, mély különben is szilaj tüzének új táplálékot nyujtván hévvel ragadó árját rohanóbbá teszi. A' havasi folyamok hirtelen ugadagadván, az Ól-

tot is csak hamar kitolják medréből, 's ki öntött vizeit a' ronákon szélesztik el. Ezért van, hogy az Ólt' kiadásai sokkal rontóbbak más folyamok áradásainál, ezért van itt legnagyobb szükség a' szabályozásra, nem is gondolván oda, hogy a' minden irányban az Ólt felé siető, 's bőv tartalmu apróbb 's nagyobb folyamok, az Ólt' környékeit gyárok' felállítására nagyon alkalmasosokká teszik.“

„Illy magány beszéddel mulatám magamat az istenkísértő ólti hídon tullátva magamat, 's a' döcögős deszka alkotmányt, mellyben most, miután lőpornál frissebben lobbanó társam a' huzomos rosz idő miatt váltig kimerített béketűrését végkép' elveszítvén, mérgibe szülő fészkébe haza nyargalt, csak egyedül élvezém a' döcögés' örömeit. „Nem nagy mesterség az okoskodás, gondolám, a' mint még egyszer a' vad lármaival zajongó mélységbe visszatekinték, mikor az ember tul van a' veszedelmen! de a' próba, a' kísértés, a' nyomonként fenyegető vész' pillanatiban helyén tartani eszünket és szívünket ez ám a' dolog!“ 's ezzel sarkainkat fordítók fuvar társammal Sz. Györgynek.

A' sz. györgyi kanahán nevet viselő téren az utak merőbe felfokadtak volt. A' két törskös, de ezer kint szenvedett székely pára, a' vasatlan, de kegyetlen csikorgásával a' vas sziveket is megreszketeteni alkalmas szekeret alig vonta néhány száz lépésnyire 's újra megújra pihenő perczeket tartott. Több izben megakadtunk a' szinte félőlnyire méjjeedt sárba, 's nehányszor lovaink 's szekerünk szinte elsüllyedtek a' göbék' *) mélységeibe. A' fuvaros, ha magán néhány czifra 's ropogós káromlással nem segít, lovai a' sárteengerbe fulva maradtak volna talán

*) Göbének a' székelyek azon gödröt hívják, mellyet a' fenéken szokott a' folyam ásni, úgy a' sáros és vízlepte helyeken is, hová a' szekér, marha véletlen bukkan 's elmerül. Az illy göbék, ha nagyon szélesen vajták bé magokat, sokszor veszélyesekké válnak az utazóra nézve.

itéletnapig is. Soha sem hittem, ha a' történet' szemtanuja nem leszek, hogy még a' káromkodásnak is van jó oldala. „Minden rosztban van valami jó“ gondolám 's mondám egyszermind, 's azóta bizonyos tisztelet nemével közelitek azokhoz; kik káromkodás nélkül egy kurta periodust se tudnak kimondani.

Két órai vánszorgás után jobbról elhagyva Sz. Ivánt Henter család' ös birtokát, Laborfalvát (önkéntelenül eszembe jut ezen névre a' szép, 's még önmagánál is szebb reményekkel biztató színésznőnk Laborfalvi Róza k.) 's a' léptenként a' távol kék ködéből föltünő számos falvakat czimeres tornyaikkal 's a' bennök pezsgő étellel, a' nagy országútra vergődünk. „Még meg sem gyúl jól a' pipám, 's Maksán termünk ezen jó úton,“ monda a' vidám képet váltott székely bácsi, megcsapá a' fakót, 's megriasztá a' barnát, 's harmadfél óra alatt(!) Maksán déli állomásunk' kitűzött helyén voltunk. Illyen forma volt, gondolám, Csokonainak is azon pipája, mellynél a' békaeger harczot énekelte.

Maksa Kézdiszék' első falvája alig egy óranegyed távolságra az országúttól jobbra virritó zöld rétek közt fekvő Ereszt evényhez. Ez utóbbi helység alig néhány házából áll 's határfaluja a' Feketcügy mentén Sepsiszéknek. Sokat törtem eszemet rajta, minő környület adhatta nevét ezen helységnek, történet vagy valóság? de hosszas tünődés után se tudék valami okost kitalálni. Egy népmonda ezt regéli: „Egykor természetesen nagyon régen a' tatárok beütvén Háromszékre, miután iszonyu dúlast, égetést, fosztogatást követtek el 's mint mondják, nem kedveztek az anya ölén siránkozó csecsemőnek is, nem lévén már egyéb rabolni valójak a' lakókat, kiket elől hátul találtak, fűzték rabszójra, 's hajtották mint barom csordát magok előtt Krimia felé. Maksa körül az imént említett kies völgybe letelepedtek kissé, holott látván, hogy a' sok ezer rab átszállításába az el-

aggodtak, 's elvénhedtek sok bajt fognának okozni, így szólott egy alrabló a' főrabló vezérhez tanács képen „ereszd el a' vént!“ a' tanács ellön fogadva, 's innen lett a' hely neve a' tatár főnök nagylelkűsége emlékezetére Ereszt evény.“ Mások azt hiszik, hogy hajdan a' székely főemberek Maksá' azon dombján tartották volna tanácskozó üléseiket, hol most a' templom áll, még pedig a' tanácskozások vezetői éppen azon köveken ülve gyakorolták volna hazafi tisztöket, mellyek a' templom körül ma is láthatók; ezen főnökök a' Maksán alól levő völgybe ütvén sátort, a' völgy körüli réteket kieresztő hely gyanánt használták 's innen a' kieresztéstől birná e' szerint nevét az ott épült falucska. — Van-e vagy nincs alapja ezen név származtatásnak lássák a' hazai régiségek buvárai, nekem mindegy akármellyiket állítsák meg, 's azt hiszem a' nyájas olvasónak is.

Maksán mulatásom alatt kirándultam a' falu melletti dombra, melly a' vidéket 's a' két fejlől terjedező rónatengert uralja; innen a' kilátás valóban nagyszerű, sőt mondhatom egyetlen a' maga nemében. Tiszta időben Háromszéknek minden falvait és városait megszámlálhatod igen kevés kivétellel. Kelet északról nyugot felé a' Kárpátoknak egy ezer változatosságu karikájában előttünk fekszik Kezdi és Orbai szék négy sor falvaival a' négy mértföld hosszú 's kettő széles rónán; keletdélre Sepsi széket 's a' Bárczának innenső részét öleli fel a' szem éppen Brassóig. Gyönyörű látomány! egy körül tekintés kell csak 's egyetlen pontról két fő folyamat, száz meg száz patakok ezüst pántlikáját, 's számlálhatlan falvakat látunk fel és eltűnni különböző alaku 's színezetű tornyokkal szemeink előtt, 's mind ezt az a' természet bámulandó pompájával övezve, csoda szépségeivel himezve. — A' dombról vissza térve, meglátogattam a' helység papját; egy tisztos, nagyon egyszerű férfiú volt az, apostoli szerénységű ruházatban, kissé kopott ka-

lappal, lábbelivel. Mintegy 20 év előtt került ki az iskolából; az akkori iskolai cultura nyomait viselte, 's mint látszik csak a' jó öreg Cháron szállitandja egykor szellemét egy magasabb stádiumba.

Az lévén szándékom, hogy a' fürdőkről híres Kovásznán darab ideig mulassak, Maksánál a' töltött utat kimondhatlan keserűségére a' farkónak 's a' barnának elhagyván, a' deszka alkotmány lobogóját orbai szék irányába feszítők ki. A' nap égető hévvel sütött; meleg déli szél fűtt; a' Kárpátok háta megöl fellegek emelkedtek a' legszeszélyesebb alakzatokban, mint meg anynyi fekete palástban öltözött óriások, e' rejtélyes szinezet miatt kétszeresen ijesztők. A' sík föld vizei körül tanyázó madarak félelmesen visitottak, 's bizonytalan keringésök a' kitörni készülő zivatarnak vészjósoló előjátéka volt A' szekér a' legszívre hatóbb siránkozással mászott inkább mint haladott, én a' fuvaros szemibe néztem, ő az enyimbe, 's mind ketten a' leginnepélyesb halgatás tempójába maradtunk. És a' vész még sem tört ki, 's mi a' síkság közepén fekvő Várhelyre érteztünk.

A' Háromszéki tér' szinte kellő közepén, ott hol a' három fiu szék Sepsi, Kézdi és Orbai bizonyos erítésbe jönnek, emelkedik egy domb, szinte kétes, ha a' természet vagy emberi kéz emelte-e inkább. Ezen dombon hajdon várerősség volt, monda szerint, „székely bányavára;“ később rom; a' Nemes és Mikó grófok birtokába jutván, helyére urilak emelkedett. Ezen régi vár' helyét a' körülete épült mintegy 20—24 számú nyomoru épületekkel Várhelynek hívják. A' rege szerint, egyik erdélyi vajda a' pártos székelyeket tönkre vervén, ezen csapás emlékezetére két várat építtetett, mellyek közül az egyiket talán Udvarhely széken „székely támadtt,“ a' másikat gunynévvel „székely bányavára“ várának nevezte; az utóbbi lett volna a' regeszert a'

várhegyen épült vár. De a' székely valóságnak veszi a' regét, 's én azon nem csodálkozom; sok bánatot, sok szívkeservet szenvedett nemzet' ivadékánál a' multak keserű emléke enyhíti az érzékenyebb fájdalmakat A' helységnek, bár csekély is, országos vásárai vannak.

Várhegytől északra tengely vágó sárba a' mocskos vizü Feketeügyhöz értünk. Egy félig ép, félig leszakadot híd hintázott még a' duzzadt folyam medre felett, mellyen átkelendők valánk. Az állat bizonyos előérzettel bír a' fenyegető vész jelenlétében; úgy tapasztalók most is, mert a' hídfőhöz érkeve, a' párákat mint ha oda szegezték volna, semmi féle argumentummal reá nem bírhatók, hogy a' hídra lépjenek. Eszembe jutott mikép kergette Szolimán bátorság vesztett katonáit a' szigeti ágyuk öldöklő tüzebe; ezen módot tanácslám a' csüggedő fuvarosnak. Nem kellett kétszer mondani. Ostor, löcs, pálcza mind alkalmaztatták a' körülményekhez; „mindegy, gondolák a' szegény párák elől viz, hátul tűz“ 's a' recsegő híd felett egy pillanat alatt tulsó partra repíték a' szekeret. Valóba úgy voltunk mint az a' katona ki a' wagrami csata után azt kérdé pajtásától „ha igaz-e hogy ő élve és épen hozta ki fogát az ütközetből?“ miután túl voltunk a' veszedelmen, bámultunk leginkább merészségünkön, mit elkövetni elég kegyetlenek valánk. Hijába! mi feltettük volt, hogy azon nap tűzön vizen Kovásznára érkezendünk, 's az idő jelek a' legnagyobb sietséget parancsolák.

Egy király' díszmenete, mellyel hosszas távolléte után fővárosa örvendező lakosítól fogadtatik, nem olly fényes, nem olly nagyszerű milyent maga a' természet készített Kovásznára érteztünkkor. Ott porló kőből készült emberi paloták, szórják halvány mécsfényöket, itt az ég tüzei lángoltak, itt a' természet tartá egyik legnagyobbjátékát. Már szinte czélnál voltunk, midőn sötét fellegek tornyosultak a' lát-

határ felibe; az éjj barna köpenyegjét nem lassanként borítá, hanem egyszerre reá vetette földanyánkra, oly korom sötét lön, millyen hogy pokolba volna, hirlelik. A' szabad kényökre bocsátott elemek a' legborzadalmasb nézőjáték közzellétét hirdeté, midőn a' függöny egyszerre legördült, 's zápor, szélvész, villám, menydörgés, oly drámát kezdettek játszani, millyent csak az képzelhet, ki a' havasos vidékeken járta egy illy égháborúnak szemtanuja volt. A' légkör egy meggyuladott tüztengerhez hasonlított, mellybe sustorgó villámok cikáztak; a' soha szünni nem akaró menydörgés viszhangját a' hegyek mélységei ordíták vissza, a' lesujtó villám csattanásai mintha a' földöt sarkába rendítenék meg. Fenn a' menydörgő ég villámai, — alatt a' jéggel vegyült zápor, — az ordító vész dühöngött, illy melodrama innepélyes jelenetei közt érkezünk bé szállásunkra. Megérkezésünkkel az elemek zajja lecsillapult, az ég azurkékjén megjelent a' hold csillagtáborával 's vele a' leggyönyörűbb nyári éjj, millyen éghajlatunk alatt csak élvezhető. A' tágas szállásra majd egy egész karaván érkezett, kik egymástól bizonyos távolságra ama' nagy drámának keserves szemlélői valának. Mínyájan belföldiek, ismerősök, barátok valának; 's éppen illyen társaságra van szükség Kovásznán.

(Folytatása közelebről.)

Árokalyi.

A' Riot Act.

Az angoloknál, hol mind a' kormány magát, mind a' nép ötet úgy nézi, mint a' ropant nemzeti testnek, sok és különböző munkálatu, de egy célra törekvő, egy érdekű, 's együtt érző tagjainak egyikét, úgy mint egy commune sensoriumat, hol a' legszo-

rosabb sympathiában érződik, a' legkisebb, 's távolabbi résznek is, mind öröme, mind szenvedése; ezen bölcs, a' társasági egyesülés természetét mély szorgalommal vizsgáló, annak kitanulhatott törvényeit híven gyakorló nagy nemzetnél különös figyelmet érdemel a' nállok fönt álló Riot act — olv. rájot ekt — zendülési törvény, és annak gyakorlása módja, melly így megy véghez:

Mikor Angliában a' népség, a' mi, mint emancipált országban gyakran történik, egy vagy más célra, kisebb nagyobb, némelykor százezeret is meghaladó számmal össze csoportozik, sokféle színű 's jelentésű zászlókat hordoz, zsi-bong, békételenkedik, hosszú és szabadelvű beszédeket tart; tanácskozik, végez 's végzeteit teljesedésbe is veszi, olyankor a' katonaság készen áll ugyan a' magát előadható törvénytelen-ségek meggátlására, de míg a' nép' fölgerjedése személyt, vagyont nem veszedelmeztet, míg a' kormány törvényes munkálatját nem háborgatja, mind addig magát csendesen tartja, 's a' gyülekezet dolgaiba semmiként nem avatkozik; csak abban az esetben áll a' polgári tisztség fölszóllítására elő, hogy ha a' népség törvénytelen 's a' köz bátorságot veszélyező lépéseket kezdene tenni, akkor is legelőbb a' riot act hallható szóval fölolvastatik, mellyből minden megértheti, mit nevez a' törvény zendülésnek, 's hogy azt mikép' veri vissza és bünteti; meg továbbá azt is, hogy a' népség mostani tette azt a' jellemet hordozza, mellyet a' törvény zendülésnek nevez, és hogy tehát mind azok a' fékező és sujtó szabályok, mellyeket éppen most hallának, mint angol — az az nem csak papirosan álló törvények szavai — mulhatatlanul és minden tétovázás nélkül, mindjárt gyakorlatba vétetendnek. Ez megessvén, fölszóllítatik minden, hogy ha a' dolog állását átlátván, magát hadi állásba tétetni nem akarja, o-szollyan el mentől előbb, és elegendő időt engedvén a' csak újság kívánásból összegyűlt áncsorgóknak 's a' zendülésbe gondatlanul elegyedteknek magukra hagyni a' megátalkodottakat, és elszánt akarathból vétkezőket, akkor — és csak akkor, lelki ismérte megnyugtatása után csap az angol katona, a' törvény parancsának engedelmeskedve, a' tiszta ellenségre, és igyekszik azt

tehetsége szerint elszélesíteni, nem elpusztítani, nem felejtve akkor is, hogy eltévedt honfiak állnak előtte, kiket fenytetni, nem mérszárolni akkori terhes kötelessége! Legnagyobb dicsőségének is nézi az angol, éppen úgy mint a' francia katoná — mint honjoknak igaz gyermekei — a' zendülésekkor a' csendet, akár mekkora veszélyébe, fáradságába, maga megtagadásába kerülne is a' legszelidebb módon, polgár társai lehető legkevesebb bántásával állítani helyre. Azért teljes tehetségéből kerüli, hogy a' legparancsolóbb kéntelenség nélkül csak egy csepp polgárvér is ki ne ontódjék a' legcsekélyebb polgárból is; annyival inkább a' hazának valamely ragyogó csillagából.

Nemesebb lelkűek is ők általán, mint sem hogy fegyverteleneken, magukan nem segíthetőkön volna kedvök gyakorolni, a' leghatalmasabb külső ellenségeken annyiszor dicsőséggel ki mutatott vitézségüket*); nemes érzések sugja nékik, hogy az erőtlen ellen csak a' gyáva tud vitézkedni. Bécsben is gyakran bámullhatta a' szemlélő, hogy a' katonaság a' lármáson tolakodó népesség sokféle alkalmatlankodásait, bántásait melly határtalan békével tudja tűrni.

Köz figyelmet érdemel végre az a' szelid mód is, mellyel Angliában' s kivált Franciaországban az elfogás és az elfogattakkali bánástörténi. Az elfogás a' legnagyobb becsülettel és kimélléssel menyen véghez**); a' foglyat pedig mindgyárt úgy nézik mint a' végre-

*) Ezer példák közül csak az Antwerpen megvételekor mutatott nemes érzéseket említtem a' francia katonáknak. Ezek tündöklő hadimesterséggel és fáradhatatlansággal minden számítást megelőző időre rést törnek a' vitézül védett erős vár' falain; nagy tüzzel s magukat a' legmakacsabb ellentállásra készen tartva rohannak be a' résen, magok előtt találják az elfogadásukra elszántan kiállott várvédet, de leghevesebb fölgerjedések közt is észre veszik az ellenségnek a' hosszás fáradság, alkalmatlanság, éhség miatt elaszott, s elsápadt arcaikat: egyszerre ki hűl bennök minden hadi tűz, s leeresztve fegyvereiket, egy szájjal jelentik, hogy ők illy elalélt emberekkel nem harcolnak, s minden tüzők arra fordul, miként enyhithessék minél előbb az annyit szenvedtek sorsát. — Boldog haza; valóban nagy nemzet az, mellynek ügyét illy fiai védik!

**) „Venez 's il vous plait Monsieur“ így szólítja-

hajtó hatalom kezébe szoros felelet terhe alatt letett depositumát, olyant, mellyről a' végrehajtó hatalom jót áll, miszerint annak az elfogás percztől kezdve, sem tölle sem mástól semmi önkényes bántódása nem lesz, és mindenben csak az éri egész mértékében, mit a' törvény reá ki mondott vagy mondand.

o.

Literaturai Jelentés.

Szebenben Closius' betűivel nyomatva megjelent, s kolozsvári könyvtáraknál is már talátható az „Unterhaltungen aus der Geschichte Siebenbürgens“ című munka' első füzete kis 8-ad rétbén, VI és 42 lapon. Tartalma, az előszavakon kívül: Erdély' legrégibb historiája a' dák birodalom' rómaiak általi szétfontatásáig (Kr. sz. után 106-ig); ára 12 ezüst kr.

Az egész munka, mellynek írója nincs meg nevezve, terv szerint 4 — 6 kötetből, s mindenik kötet 6, havonként megjelenendő füzetből fog állani.

Most érkezék kezünkhöz a' „Familiae clericorum regularum scholarum piarum provinciae Hungariae et Transilvaniae pro anno MDCCLXXL“ cím alatt Pesten Beimel' betűivel nyomatott schematismus is, 8. 42. l. szerinte a' kegyes atyáknak Magyar- és Erdélyországban 28 szerzetes házaik vannak; Erdélyben különösen kettő; egyik Beszterczén, másik Kolozsváratt; amaz 1717-ben alapítatott, ez 1776 óta létezik. A' 28 ház' tagjai 394-ből állanak, s általuk 183%-ben Magyar- és Erdélyországban 8159 ifjak nyertek köz oktatást; Erdélyben, jelesen Beszterczén 60, Kolozsváratt a' philosophiai tudományokban 189, a' nagyobb gymnasiumban 240.

Szerkesztőség.

meg az elfogó politiai biztos, v. rendőr az elfogattadót, melly ilyen formát téssen. „Kérem méltóztassék velem jöni.“